

DOI: 10.7251/GFP16175J

UDC: 341.485:343.412(497.6)

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
19. maj 2016.*Datum prihvatanja rada:*
29. maj 2016.**Zločin genocida: međunarodno pravo i pravo Bosne i Hercegovine**

Rezime: U međunarodnom i nacionalnom krivičnom pravu, kao posebno teško i društveno opasno krivično djelo (zločin) smatra se genocid. Radi se o najtežem obliku ugrožavanja prava na život i postojanje čitavih ljudskih grupa - nacionalne, rasne, vjerske ili etničke. To je zločin nad zločinima i smatra se najtežim krivičnom djelom današnjice. To je međunarodno krivično djelo, u užem smislu, kojim se naređivanjem ili neposrednim preduzimanjem radnje u potpunosti ili djelimično uništava čitava ljudska grupa. Stoga je poslije Drugog svjetskog rata, na osnovu međunarodnih dokumenata donijetih u okviru OUN, u svim savremenim državama u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu (osnovnom ili posebnom) genocid predviđen kao najteže krivično djelo zapriječeno najtežim vrstama i mjerama kazne. Slična je situacija i u Bosni i Hercegovini. Međutim, ovo krivično djelo poznaju i brojni međunarodni dokumenti kojima se uspostavlja primarna nadležnost međunarodnih (stalnih ili privremenih - ad hoc) vojnih ili civilnih sudova.

Ključne riječi: genocid, Bosna i Hercegovina, krivično djelo, zločin, međunarodno krivično pravo.

*Prof. dr***Dragan Jovašević***Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
jovas@prafak.ni.ac.rs**Doc. dr***Marina Simović***Docent na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta „Apeiron“ u Banjoj Luci i sekretar Ombudsmana za djecu Republike Srpske
marina.simovic@gmail.com***UVOD**

Opšti dio međunarodnog krivičnog prava predstavlja sistem pravnih propisa kojima se određuju pojam i elementi međunarodnog krivičnog djela, osnovi krivične odgovornosti i sistem krivičnih sankcija za njihove učinioce, kao i uslovi za utvrđivanje krivične odgovornosti i kažnjivosti¹. Ovi propisi svoj izvor nalaze u: 1) međunarodnim pravnim aktima (aktima međunarodne zajednice koji su donijeti u okviru međunarodnih univerzalnih ili regionalnih organizacija, kao i ugovorima između pojedinih država sa krivičnopravnom problematikom) i 2) nacionalnom krivičnom zakonodavstvu (međunarodna krivična djela čija se obilježja bića sastoje u kršenju propisa međunarodnog prava)².

Iz ovako određenog pojma opšteg djela međunarodnog krivičnog prava proizilazi da su tri njegova osnovna pojma ili

¹ Vidi Jovašević D., (2011), Međunarodno krivično pravo, Niš, str. 49-52.

² Vidi Jovašević D., (2002), Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom. Beograd: Nomos, str. 345-368.

instituta³: 1) međunarodno krivično djelo (opšte i posebno biće, stadijumi u izvršenju djela, oblici isključenja krivičnog djela, oblici ispoljavanja krivičnog djela, saučesništvo), 2) krivična odgovornost (uračunljivost, vinost - krivica, oblici isključenja vinosti) i 3) krivične sankcije (kazne i druge krivičnopravne mjere)⁴.

MEĐUNARODNO KRIVIČNO DJELO

Pojam i elementi međunarodnog krivičnog djela

Prvi osnovni pojam opšteg djela međunarodnog krivičnog prava⁵ jeste međunarodno krivično djelo. Bez ovog djela, njegovog izvršenja ili pokušaja, uopšte se i ne postavlja pitanje postojanja ove najmlađe grane kaznenog prava, niti organi krivičnog pravosuđa pristupaju utvrđivanju krivične odgovornosti nekog lica u sudskom postupku i izvršenju krivičnih sankcija⁶. U određivanju pojma, elemenata i karakteristika međunarodnog krivičnog djela u teoriji se razlikuje više shvatanja⁷.

Prema jednom shvatanju, međunarodno krivično djelo predstavlja činjenje koje je upereno protiv međunarodnog pravnog poretka čija je kažnjivost predviđena neposredno normama međunarodnog prava koje na to ponašanje nadovezuje pravne posljedice u vidu sankcija u svrhu sigurnosti i popravljaja⁸. Drugi autori pojam međunarodnog krivičnog djela određuju kao napad na osnove međunarodnih odnosa koji je predviđen međunarodnim aktom. Prema trećem shvatanju, međunarodno krivično djelo je djelo koje je izvršeno sa namjerom da se povrijede osnovni interesi zaštićeni međunarodnim pravom ili sa znanjem da će djelo vjerovatno provrijediti takav interes i koje ne može biti adekvatno kažnjeno putem normalne krivične jurisdikcije svake države. Njime se napada na socijalnu svijest čovječanstva u cjelini.

Zbog značaja izloženih karakteristika, u pravnoj teoriji se izdvaja sljedeća definicija međunarodnog krivičnog djela koju čini pet elemenata. To su⁹: 1) zabranjena radnja je od značajnog međunarodnog interesa, posebno ako se njome ugrožava međunarodni mir i bezbjednost, 2) zabranjena radnja predstavlja izuzetan napad na vrijednosti koje

³ Vidi Jovašević D., (2012), 471-474.

⁴ Iako ima shvatanja u krivičnopravnoj literaturi prema kojima opšti dio materijalnog međunarodnog krivičnog prava nije ni blizu onako razvijen kao što je to slučaj sa unutrašnjim krivičnim pravom, mišljenja smo da se i u okviru ove grane prava može konstituisati nauka opšteg dijela materijalnog prava sa osnovnim institutima: međunarodno krivično djelo, krivična odgovornost i krivična sankcija (vidi Jovašević D., Ikanović V., (2015), Međunarodno krivično pravo. Banja Luka, str. 46-69).

⁵ U pravnoj teoriji se ističe da opšti dio međunarodnog krivičnog prava čini skup pravila koja predviđaju subjektivne elemente bića krivičnih djela, oblike i vrste krivične odgovornosti, uslove koji isključuju krivičnu odgovornost i sistem krivičnih sankcija (Cassese A., (2005), Međunarodno krivično pravo. Beograd, str. 21).

⁶ Vidi Milojević, M. (1969). Obaveza kažnjavanja za međunarodna krivična djela. Beograd: Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, (2), str.227-229.

⁷ Vidi Petrović B., Jovašević D., Ferhatović A., (2015), Krivično pravo 1. Sarajevo, str. 127-129.

⁸ Vidi Marković, M. (1972). Međunarodna krivična djela i razvoj međunarodnog krivičnog prava. Beograd: Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, (1), str. 1-7.

⁹ Vidi Bassiouni M.C., (2003), Introduction to International Criminal Law. New York, str. 119-121.

uobičajeno važe u međunarodnoj zajednici, pa se takav napad smatra udarom na osjećaj humanosti, odnosno opšteljudsku svijest, 3) zabranjena radnja ima transnacionalne implikacije što podrazumijeva uključenost više od jedne države ili se posljedice ili planiranje, pripremanje ili izvršenje djela prostiru na području više država, odnosno postoji razlika u državljanstvu žrtava ili upotrijebljena sredstva premašuju nacionalne granice, 4) zabranjena radnja je štetna po međunarodno zaštićena lica ili interese i 5) zabranjena radnja krši međunarodno zaštićene interese.

Međunarodno krivično djelo (zločin) predstavlja kršenje međunarodnih pravila koja povlače individualnu krivičnu odgovornost pojedinca. Ovaj pojam čine sljedeći elementi¹⁰: 1) kršenje međunarodnih običajnih pravila, 2) ova pravila imaju za svrhu da štite vrijednosti koje cijela međunarodna zajednica smatra važnim i koja obavezuje sve države i sve pojedince, 3) postoji univerzalni interes za suzbijanje tih krivičnih djela, pa svaka država može u načelu goniti i kažnjavati učinioce takvih djela, bez obzira na to gdje su ona izvršena, od strane čijih državljana i na čiju štetu su takva djela izvršena i 4) ako je izvršilac djelovao u nekom službenom svojstvu (kao državni ili vojni zvaničnik), ne može se pozivati na imunitet od građanske ili krivične jurisdikcije.

Prema opšteusvojenoj definiciji pojma krivičnog djela u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima (koja je kompleksna objektivno-subjektivna i materijalno-formalna), međunarodno krivično djelo¹¹ se može odrediti kao protivpravno ponašanje krivično odgovornog (vinog) učinioaca kojim se povrjeđuju ili ugrožavaju dobra zaštićena međunarodnim pravom, mir među narodima i bezbjednost čovječanstva, koje je propisima određeno kao krivično djelo i za čijeg učinioaca je propisana krivična sankcija¹². Slična ovoj je i definicija¹³ koja kao međunarodno krivično djelo smatra onu protivpravnu i skrivljenu radnju koja je, u cilju zaštite određenog dobra koje se na nivou međunarodne zajednice smatra univerzalnim, odnosno kome se od strane većeg broja država priznaje neophodnost krivičnopravne zaštite, zakonima tih država u istovjetnom ili veoma sličnom obliku predviđena kao krivično djelo.

Na ovom mjestu ističemo i definiciju koja međunarodno krivično djelo određuje kao činjenično stanje (ljudsko ponašanje) upereno protiv međunarodnog pravnog poretka, čija je kažnjivost predviđena neposredno normama međunarodnog prava koje na to ponašanje nadovezuje pravne posljedice u vidu sankcija u cilju sigurnosti i popravljanja ili to je zločin čije se kažnjavanje temelji neposredno na međunarodnom pravu¹⁴. Prema članu 19 Nacrta Pravila o odgovornosti država koji je pripremila Komisija za međunarodno pravo OUN iz 1976. godine, međunarodno krivično djelo je ono protivpravno djelo koje proizilazi iz povrede od strane neke države međunarodne obaveze koja je toliko bitna za zaštitu osnovnih interesa međunarodne zajednice da je njena povreda priznata međunarodnim zločinom od te zajednice u njenoj cjelini i predstavlja međunarodni zločin¹⁵.

¹⁰ Vidi Cassese A., (2005), op.cit, str.26-28.

¹¹ Vidi Jovašević D., (2010), Međunarodna krivična djela – odgovornost i kažnjivost, Niš, str. 131-137.

¹² Vidi Petrović B., Jovašević D. (2010), Međunarodno krivično pravo, Sarajevo, str.89-91.

¹³ Škulić, M. (2006). Pojam međunarodnog krivičnog djela. Tara: Zbornik radova „Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i nacionalnih sudova“, str.92.

¹⁴ Vidi Dahm G., (1956), Zur Problematik des Volkerstrafrechts, Göttingen, s. 47-49.

¹⁵ Degan V.D., Pavišić B., (2005), Međunarodno krivično pravo. Zagreb, str.182.

Dioba međunarodnih krivičnih djela

Postoji više vrsta međunarodnih krivičnih djela¹⁶. Uobičajena je podjela na: 1) međunarodna krivična djela u užem smislu (prava ili čista) i 2) međunarodna krivična djela u širem smislu (neprava ili mješovita)¹⁷. Inače ova je podjela međunarodnih krivičnih djela prvi put usvojena na 14. Kongresu Međunarodnog udruženja za krivično pravo koji je održan 1989. godine u Beču¹⁸. Kriterijum za ovo razlikovanje jeste nadležnost međunarodnih krivičnih sudova (koji postupaju samo u slučaju izvršenih međunarodnih krivičnih djela u užem smislu), odnosno istorija krivičnog pravosuđa.

Međunarodna krivična djela u užem smislu čine prvu vrstu ovih krivičnih djela. Tu se radi o međunarodnim krivičnim djelima kojima se krše ratni zakoni i običaji rata¹⁹ (dakle, norme međunarodnog ratnog i humanitarnog prava). To su djela sadržana u nirnberškoj i tokijskoj presudi. Ona se još nazivaju međunarodna krivična djela prema opštem međunarodnom pravu (ili *crimina iuris gentium*)²⁰. Tu spadaju sljedeća međunarodna krivična djela: a) zločin protiv mira, b) ratni zločin, c) zločin genocida i d) zločin protiv čovječnosti.

Usvajanjem Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda i njegovim stupanjem na snagu, 1. jula 2002. godine, inaugurisana su, takođe, ova međunarodna krivična djela u vidu: a) zločina genocida, b) zločina protiv čovječnosti, c) ratnih zločina i d) zločina agresije. U pravnoj teoriji ima shvatanja da se ova krivična djela nazivaju međunarodnim zločinima *stricto sensu* iza kojih stoje kogentne norme međunarodnog prava, npr. haške ili ženevske konvencije²¹. Dakle, to su međunarodna krivična djela koja su direktno inkriminisana pravilima međunarodnog krivičnog prava za koje to pravo predviđa jurisdikciju međunarodnih sudova. To su i najteža krivična djela - *core crimes*²². Inkriminacijom ovih krivičnih djela štite se vrijednosti koje cijela međunarodna zajednica smatra naročito važnim i čijim se kršenjem ugrožava i sam opstanak te zajednice.

¹⁶ U pravnoj literaturi razlikuju se brojne diobe međunarodnih krivičnih djela. Tako Bassiouni 28 međunarodnih krivičnih djela razvrstava u četiri grupe. To su: 1) *ius ad bellum et ius in bello*, 2) zločini protiv ljudskog bića, 3) zločini obilježeni terorističkim aktom i 4) zločini protiv društvenih i ekonomskih interesa (vidi Bassiouni M.C. (2002), *Introduction au droit pénal international*. Bruxelles, p. 116-142). Drugi autori razlikuju samo dvije grupe međunarodnih krivičnih djela. To su: 1) zločini protiv mira i bezbjednosti čovječanstva i 2) druga krivična djela koja su određena međunarodnim pravom, gdje se razlikuju: a) krivična djela zaštite lica i naroda, b) krivična djela zaštite države, međunarodne organizacije i njihovih predstavnika, c) krivična djela koja se odnose na prostor i okolinu i d) krivična djela u vezi sa međunarodnim nivoom (vidi Ascencio, H., Decaux, E., Pellet, A. (2000). *Droit international penal* Paris, p. 241-611).

¹⁷ Stojanović, Z. (2000), *Krivično pravo*, Opšti dio. Beograd, str.33.

¹⁸ Podjelu međunarodnih krivičnih djela ove vrste zastupaju i brojni autori u pravnoj teoriji: Bassiouni, Cassese, Than, Shorts i dr.

¹⁹ Vidi Dinstein, Y., Tabory, M. (1996), *War Crimes in International Law* Dordrecht, p.145-167.

²⁰ Vidi Bassiouni, C.M. (2000), *A manual on international humanitarian law and arms control agreements*, Ardsley, p. 131-168.

²¹ Radulović, D. (1999). *Međunarodno krivično pravo*, Podgorica, str.103.

²² Degan, V.Đ., Pavišić, B., Beširević, V. (2013), *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd, str. 139 i 140.

Kao osnovne karakteristike međunarodnih krivičnih djela u užem smislu u pravnoj teoriji se navode sljedeće²³: 1) ovi međunarodni zločini imaju dvostruku prirodu. Njihovo izvršenje povlači, s jedne strane, krivičnu odgovornost pojedinaca kao njihovih izvršilaca ili saučesnika, odnosno nadređenih lica (po osnovu komandne odgovornosti) i međunarodnopravnu odgovornost države, s druge strane, 2) međunarodnim zločinima se krše osnovna (temeljna) ljudska prava i oni su, stoga, zabranjeni kao represalije u slučaju vršenja isto takvih zločina druge suprotstavljene strane, 3) međunarodni zločini u pogledu krivičnog gonjenja i kažnjavanja ne zastarijevaju i 4) opšte međunarodno pravo nameće obavezu državama da ne krše osnovne norme koje zabranjuju njihovo vršenje kao obavezu *erga omnes*.

Drugu vrstu međunarodnih krivičnih djela predstavljaju međunarodna krivična djela u širem smislu (tzv. „neuobičajena“ međunarodna krivična djela ili *delicta iuris gentium*). To su djela kojima se krše druga pravila međunarodnog prava i koja međunarodna zajednica želi da inkriminiše i sankcioniše u okviru nacionalnog krivičnog zakonodavstva. Ovdje se, zapravo, radi o djelima koja imaju osnovu u međunarodnim zabranama, ali je kažnjavanje i krivični progon njihovih učinilaca ostavljen na volju nacionalnim krivičnim zakonodavstvima²⁴. Ova međunarodna krivična djela se razlikuju od međunarodnih krivičnih djela u užem smislu²⁵: a) po težini prouzrokovanih posljedica, b) po načinu njihove inkriminacije i kažnjavanja, c) za njihovo kažnjavanje nisu nadležni međunarodni krivični sudovi, već nacionalni sudovi pojedinih država koje su ih i prihvatile kao krivična djela u svom nacionalnom zakonodavstvu, d) njima se ne povrjeđuju najviše vrijednosti međunarodne zajednice i e) pitanje nezastarivosti ovih djela se uopšte ne postavlja. Aktivnost međunarodne zajednice ovdje nije usmjerena na obezbjeđenje represivnog supranacionalnog ravništa, već ka cjelovitoj primjeni međunarodnih instrumenata, harmonizaciji krivičnih zakonodavstava i intenzivnoj uzajamnoj saradnji država. Tu spadaju krivična djela u vezi sa opojnim drogama ili nuklearnim materijama, bezbjednošću vazdušnog ili pomorskog saobraćaja, u vezi sa prostitucijom, pornografijom, trgovinom ljudima, trgovinom oružjem, zaštitom životne sredine, ali i transnacionalna organizovana krivična djela i sl.

Prema kriterijumu izvora, međunarodna krivična djela se mogu podijeliti na²⁶:

(a) krivična djela prema međunarodnom običajnom pravu. To su takva krivična djela koja su prethodno definisana u nekom međunarodnom ugovoru i, potom, zahvaljujući univerzalnim vrijednostima koje štite, prihvaćena su kao takva u praksi većine država svijeta. Otuda definicije ovih krivičnih djela i krivične sankcije za njihove učinioce predstavljaju *ius cogens* i djeluju *erga omnes*. To su krivična djela protiv humanitarnog prava kao što su: 1) genocid, 2) zločin protiv čovječnosti i 3) ratni zločini. To su, zapravo, međunarodna krivična djela u užem smislu;

²³ Degan V.Đ., Pavišić B., (2005), op.cit., str.186 i 187.

²⁴ Vidi Jovašević D., Ikanović V., (2015), op.cit., str.51-54

²⁵ Vidi Petrović B., Jovašević D., (2010), op.cit., str. 136-142.

²⁶ Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, B., Obradović, S. (2007), Osnovi međunarodnog javnog prava, Beograd, str. 238 i 239.

(b) krivična djela propisana višestranim međunarodnim ugovorima. Ovdje spadaju krivična djela koja su propisana međunarodnim ugovorima i imaju dejstvo samo u međusobnim odnosima država ugovornica, pa i ne spadaju u nadležnost međunarodnih sudova. To su djela koja su propisana brojnim međunarodnim ugovorima kao što su: terorizam, pranje novca, korupcija, trgovina ljudima, zloupotreba opojnih droga itd. To su, zapravo, međunarodna krivična djela u širem smislu.

Interesantna je klasifikacija međunarodnih krivičnih djela²⁷ prisutna u pravnoj teoriji u posljednje vrijeme. Prema ovom shvatanju, razlikuju se sljedeća međunarodna krivična djela:

(1) međunarodni zločini (zločini prema opštem međunarodnom pravu, međunarodna krivična djela *stricto sensu* ili *crimina iuris gentium*). Kao odlike međunarodnih zločina smatraju se²⁸: a) njima se povrjeđuju najviše vrijednosti međunarodne zajednice (supstancijalni sastojak), b) takva djela su predviđena međunarodnim pravom kao krivična djela (formalni sastojak), c) međunarodno pravo prema opšteprihvaćenim pravilima nameće državama obavezu da učinioce ovih djela podvrgnu suđenju li predaji radi suđenja i d) protivnost ovih djela međunarodnom pravu. U međunarodne zločine spadaju: a) agresija, b) genocid, c) zločin protiv čovječnosti i d) ratni zločini,

(2) međunarodni delikti (*delicta iuris gentium*). To su brojna krivična djela koja su pojedine države predvidjele u svojim nacionalnim krivičnim zakonodavstvima izvršavajući obaveze preuzete potpisivanjem odgovarajućih međunarodnih ugovora. Tu spadaju: a) nelegalno posjedovanje, upotreba i raspolaganje oružjem, b) krađa nuklearnog materijala, c) agresivno djelovanje plaćenika, d) zaštita humanih interesa (aparthejd, ropstvo i sl.), e) zaštita od terorističkog nasilja i f) zaštita socijalnih i kulturnih interesa.

(3) međunarodni prekršaji gdje spadaju: a) trgovina pornografskim materijalom, b) falsifikovanje novca i c) korupcija međunarodnih službenika itd.

Objekt međunarodnog krivičnog djela

Kod međunarodnog krivičnog djela kao objekt zaštite javljaju se: a) čovječnost i b) međunarodno pravo²⁹. Praktično, u osnovi međunarodnih krivičnih djela nalazi se De Martensova³⁰ ideja o pozivanju na zakone čovječnosti i zahtjeve javne svijesti, u postulatima ratnog prava - ograničavanju dejstva na vojnu potrebu i izbjegavanje nepotrebnih žrtava, kao i ciljevima ljudskih prava - zaštiti ljudi, njihovog dostojanstva, nesmetanog razvoja i zadovoljavanja ljudskih potreba³¹. Pod čovječnošću se podrazumijevaju dobra

²⁷ Vidi Bassiouni M.C., (2003), op.cit., str. 144-154.

²⁸ Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007), Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, str. 410.

²⁹ Mir i bezbjednost čovječanstva su uvijek bili u središtu nastojanja da se međunarodnom krivičnom zaštitom obezbijedi poredak svjetske zajednice što je razumljivo kada se zna da ratna razaranja ostavljaju za sobom (bez izuzetaka) najtragičnije i najdalekosežnije posljedice (vidi Pella, V.V. (1933), *La Protection de la paix par le droit interne*, Paris, p. 9-14).

³⁰ Fjodor Fjodorovič Martens (1845-1909), profesor prava i član ruske delegacije na Prvoj Haškoj konferenciji 1899. godine.

³¹ Prema Martensovoj klauzuli koja je prvi put unijeta u Hašku konvenciju o zakonima i običajima suvozemnog rata 1899. godine utvrđuje se da u svim situacijama koje nisu regulisane ugovorima

ili vrijednosti od opšteg civilizacijskog interesa za cijelu međunarodnu zajednicu, za cijelo čovječanstvo. Zaštita čovječnosti znači obezbjeđenje zaštite osnovnih ljudskih dobara kao što su: život, tjelesni integritet i zdravlje čoveka, dostojanstvo ličnosti, osnovna ljudska prava i slobode. Međunarodno pravo koje se krši ovim krivičnim djelima predstavlja sistem međunarodnih pravila o ljudskom, moralnom, humanom odnosu prema integritetu čovjeka i njegovoj egzistenciji, i to kako čovjeka kao pojedinca, tako i čovjeka kao člana jedne socijalne, društvene grupe, njegova ljudska prava i slobode, kao i njegovo dostojanstvo.

Ali, u pravnoj literaturi se može naći i shvatanje prema kome objekt zaštite kod ovih krivičnih djela predstavljaju društveni odnosi, ali ne oni koji postoje u određenoj državi, već društveni odnosi koji postoje u široj međunarodnoj zajednici, odnosno u svim ili bar najvećem broju država u okviru civilizovanog dijela čovječanstva. Ili, drugim riječima, osnovna je funkcija međunarodnog krivičnog prava obezbjeđenje efikasne zaštite korpusa univerzalnih, elementarnih ljudskih prava i sloboda svih i svakog³².

Sistem međunarodno zaštićenih dobara i vrijednosti koje predstavljaju objekt zaštite kod ovih krivičnih djela proizilazi i iz preambule Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda u kojoj stoji da se njime na ovaj način „štite mir, sigurnost i dobrobit svijeta budući da su svi ljudi povezani bliskim vezama i zajedničkim interesima i da su njihove kulture spojene zajedničkim naslijeđem“³³. Upravo, zavisno od dobara i vrijednosti kojima se pruža zaštita od vršenja međunarodnog krivičnog djela, u okviru međunarodnih krivičnih djela se može vršiti njihova dalja unutrašnja sistematika (dioba).

Objekt radnje krivičnog djela jesu predmeti na kojima se vrši radnja krivičnog djela da bi se mogao povrijediti ili ugroziti zaštićeni objekt ili vrijednost. Kod različitih međunarodnih krivičnih djela se razlikuju i objekti radnje, pa se tako kao ovi objekti javljaju: 1) nacionalna, rasna, vjerska ili etnička grupa, 2) civilno stanovništvo, civilni objekti, pojedina civilna lica, 3) ranjenici, bolesnici, brodolomnici, sanitetsko i vjersko osoblje, 4) materijal, zalihe i sredstva sanitetskih ustanova i transporta, 5) ratni zarobljenici, 6) vazdušni ili pomorski saobraćaj, 7) opojne droge i psihotropne supstancije, 8) radioaktivne i opasne materije i dr.

ZLOČIN GENOCIDA

Kao „zločin nad zločinima“³⁴, najteže krivično djelo današnjice, kako u međunarod-

„stanovništvo i učesnici u ratu ostaju pod vlašću i zaštitom načela međunarodnog prava kakva proizilaze iz običaja ustanovljenih među prosvijećenim narodima, iz zahtjeva čovječnosti i zahtjeva javne svijesti“. Odredba slične sadržine unijeta je kasnije u član 1 stav 2 Prvog Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije iz 1977. godine.

³² Vidi Radojković, M. (1973). Međunarodna zajednica i krivična odgovornost u doba oružanih sukoba. Beograd: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, (2), str. 166-169.

³³ Vidi Vasilijević, V. (1977). Vraćanje jednom raskršću međunarodnog krivičnog prava. Beograd: Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, (3), str.267-295.

³⁴ U dijelu pravne teorije se smatra da genocid ne predstavlja samostalno krivično djelo, već da je to samo vrsta zločina protiv čovječnosti (Novoselec, 2004, 498 i 499). Genocid se određuje kao „zločin nad zločinima“. Zabrana vršenja ili propagiranja ovog kri-

nom, tako i u nacionalnom krivičnom pravu, smatra se genocid (narodoubistvo, ubistvo roda ili plemena - čiji naziv potiče od grčke reči „genos“ - rod i lat. „occidere“ - ubiti). To je, ukratko rečeno, onemogućavanje opstanka i života drugoj nacionalnoj, rasnoj, vjerskoj ili etničkoj grupi. Ako je bilo koje krivično djelo, a posebno međunarodno krivično djelo, zasnovano na mržnji i netrpeljivosti, odnosno diskriminaciji, to je, upravo, očigledno kod zločina genocida³⁵.

Inače, prvu definiciju zločina genocida je još 1944. godine dao Rafael Lemkin koji pod genocidom podrazumijeva „uništenje etničke grupe, iako uopšte uzet on ne mora da znači uništavanje nacije, osim u slučajevima kada se realizuje masovnim ubijanjem svih pripadnika nacije“. Ta riječ treba da označi usklađen plan različitih djelatnosti koje su usmjerene da unište osnovne temelje života nacionalne grupe sa ciljem da se uništi i sama grupa. Ciljevi takvog plana bi bili dezintegracija političkih i društvenih institucija, kulture, jezika, nacionalnih osjećanja, religije i ekonomskog postojanja nacionalnih grupa i uništenje lične bezbjednosti, slobode, zdravlja, dostojanstva, pa čak i života pojedinaca koji pripadaju takvim grupama³⁶.

Bilo je i drugih pokušaja da se definiše ovaj najteži zločin. Tako je Izrael Čarni odredio genocid kao „masovno ubijanje značajnog broja ljudskih bića koje se ne događa u toku vojne akcije vojnih snaga priznatih neprijatelja, pod uslovom da su žrtve obezoružane i bespomoćne“. Sličnu definiciju genocida daju i Aleksandar Kimenui i Otis Skot prema kojima je „genocid jednostrani oblik masovnog umorstva u kome država ili drugi autoriteti namjeravaju da razore grupu koju izvršilac sam definiše“³⁷. Dakle, kod ovog zločina se kao objekt napada javlja grupa kao kolektivitet, zajednica sa svojim osobenostima i specifičnostima.

Stoga ćemo se u nastavku rada baviti teorijskim i praktičnim aspektima ovog zločina.

Genocid i nirnberško pravo

Statut Međunarodnog vojnog suda (usvojen na osnovu Londonskog sporazuma savezničkih sila 8. avgusta 1945. godine³⁸) u članu 6 određuje međunarodna krivična djela čiji će učinioci kao pojedinci ili kao članovi organizacije biti suđeni od strane ovog suda. To su: a) zločini protiv mira, b) ratni zločini i c) zločini protiv čovječnosti³⁹. Interesan-

vičnog djela predstavlja *ius cogens*, tako da protivpravnost genocidnih aktivnosti, pa i sam kriminalni karakter ovih radnji opšteprihvaćen i nesporan u međunarodnoj zajednici. Ovom inkriminacijom su zaštićene samo stabilne grupe, koje karakteriše stalnost i čijim se članom postaje na osnovu rođenja, dok su isključene nestalne skupine čijim se članom postaje na osnovu individualne odluke. Na tom stanovištu stoji i Međunarodni krivični tribunal za Ruandu u slučaju Akajese.

³⁵ Za postojanje genocida nije potreban i veći broj žrtava. Naime, smatra se da je dovoljno da učinioc ubije jedno ili više lica. Isto tako, genocid može učiniti i izolovani pojedinac ako postupa sa genocidnom namjerom i ako se njegovo ponašanje poklapa sa drugim sličnim ponašanjima, a takve je prirode da može dovesti do uništenja cijele skupine.

³⁶ Ignjatović, A. (1996), *Genocid u međunarodnom i nacionalnom krivičnom pravu*, Beograd, str. 13.

³⁷ Avramov, S. (2008), *Genocid u Jugoslaviji 1941-1945-1991.*, Drugi dio, Beograd, str. 70.

³⁸ Vidi *Nirnberška presuda* (1948), Beograd, str. 13-19.

³⁹ Vidi Prljeta, L.J. (1992), *Zločin protiv čovječnosti i međunarodnog prava*, Beograd, str. 35-46.

tno je da i pored progona više miliona Jevreja, Slovena, Roma i drugih naroda za vrijeme šestogodišnjeg nacističkog agresivnog rata širom Evrope, savezničke sile nisu smatrale za potrebno da najviše političke i vojne rukovodioce poražene Njemačke krivično gone za zločin genocida. Smatralo se da su njegova obilježja (karakteristike) obuhvaćene zločinom protiv čovječnosti, iako se u Osnovnoj optužnici Komiteta glavnih tužilaca navodi „da su oni sproveli namjerni i sistematski genocid, tj. istrebljenje rasnih i nacionalnih grupa protiv civilnog stanovništva izvjesnih okupiranih oblasti u cilju da unište određene rase i klase stanovništva i nacionalne, rasne i vjerske grupe, naročito Jevreje, Poljake, Cigane i druge“⁴⁰.

Početak inkriminacije zločina protiv čovječnosti datira iz vremena Prvog svjetskog rata kao reakcija savezničkih sila na zločine koje su izvršile turske vlasti u toku 1915. godine nad Jermenima. Velika Britanija i carska Rusija su u zajedničkoj noti optužile Portu za „zločine protiv čovječnosti i civilizacije“ (armenocid). Na Versajskoj mirovnoj konferenciji je 1919. godine najavljeno ustanovljenje međunarodnog krivičnog suda koji bi, između ostalog, bio nadležan i za „kršenje zakona čovječnosti“. Taj prijedlog je spriječen od strane SAD sa obrazloženjem da još uvijek nema utvrđenih i univerzalnih standarda čovječnosti.

Pored neposrednih izvršilaca ovih međunarodnih krivičnih djela (zločina), krivično su odgovorna i lica koja se javljaju u svojstvu vođe, organizatora, podstrekača ili drugog saučesnika, a koja su učestvovala u sastavljanju ili izvršenju nekog zajedničkog plana ili zavjere radi izvršenja nekog od navedenih zločina. Ovdje se, zapravo, radi o odgovornosti i kažnjavanju saučesnika za izvršena djela po principu subjektivne akcesorne krivične odgovornosti. Učiniocu ovih krivičnih djela, u smislu odredbe čl. 27 i 28 Statuta Međunarodnog vojnog suda, mogu se izreći sljedeće vrste kazni: a) smrtna kazna, b) druga vrsta kazne (zator) koju sud nađe za pravednu i c) konfiskacija (oduzimanje svake ukradene) imovine⁴¹.

Zločin protiv čovječnosti je po prvi put definisan upravo Statutom Međunarodnog vojnog suda. Tu spadaju sljedeći akti: 1) ubistva, 2) istrebljenje, 3) porobljavanje, 4) deportacija i 5) ostala nečovječna djela. Za postojanje zločina protiv čovječnosti bitno je ispunjenje još dva elementa. To su: a) da je radnja izvršena protiv bilo kog civilnog stanovništva i b) da se radnja preduzima u određeno vrijeme - prije ili za vrijeme trajanja rata. Pri tome se kao zločin protiv čovječnosti smatra i svako proganjanje na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi u izvršenju ili u vezi bilo kojeg zločina u nadležnosti ovog suda bez obzira na to da li se time vrše povrede zakona one zemlje u kojoj su zločini izvršeni⁴². Ovim se krivičnim djelom praktično cijelim ljudskim grupama (pripadnicima političke, rasne ili vjerske grupe) onemogućava ili otežava življenje, i to kako za vrijeme rata, tako i prije rata. Iako, to ovaj statut ne kaže, ovo djelo zapravo predstavlja zločin genocida. Ovo je bilo jedino međunarodno krivično djelo iz nadležnosti Međunarodnog vojnog suda koje se moglo izvršiti nezavisno od rata ili oružanog sukoba⁴³.

⁴⁰ Ignjatović A., (1996), op.cit., str. 15.

⁴¹ Vidi Jovašević D., (2010), op.cit., str. 213-215.

⁴² Marković, M. (1973). Nirnberško suđenje - primjena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu. Beograd: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, (2), str. 176-180.

⁴³ Vidi Petrović B., Jovašević D., (2010), op.cit., str.178-182.

Ista međunarodna krivična djela poznaje i Zakon broj 10 Kontrolnog savjeta za kažnjavanje lica odgovornih za ratne zločine, zločine protiv mira i zločine protiv čovječnosti u članu 2, s tim što pored navedene tri vrste zločina poznaje i posebno djelo koje se sastoji u samom članstvu u zločinačkoj grupi ili organizaciji koje su od strane Međunarodnog vojnog suda proglašene zločinačkim⁴⁴. U stavu 2 ovog člana Zakon je izričito odredio da se za ove zločine mogu kazniti sljedeća lica: 1) svako lice bez obzira na državljanstvo ili svojstvo u kome je djelovalo ako je bilo glavni učinilac ili saučesnik, 2) lice koje je naredilo ili podsticalo ili se saglasilo sa izvršenjem nekog od ovih krivičnih djela, 3) lice koje je bilo povezano sa planovima ili radnjama koje su dovele do izvršenja nekog djela, 4) lice koje je bilo član organizacije ili grupe za vršenje ovih krivičnih djela, 5) lice koje je imalo visoki politički, građanski ili vojni položaj u Njemačkoj ili u nekoj zemlji koja je bila njen saveznik ili zajedno sa njom ratovala ili je bila njen satelit i 6) lice koje je imalo visok položaj u finansijskom, industrijskom ili privrednom životu bilo koje od tih zemalja.

Učiniocu nekog od ovih krivičnih djela se, prema odredbi stava 3 ovog člana, mogu izreći sljedeće kazne: 1) smrtna kazna, 2) doživotni zatvor ili zatvor na određeni broj godina sa prinudnim radom ili bez prinudnog rada, 3) novčana kazna i zatvor sa ili bez prinudnog rada u slučaju neplaćanja novčane kazne, 4) konfiskacija imovine, 5) povraćaj nepravilno stečene imovine i 6) oduzimanje pojedinih ili svih građanskih prava.

Na principima Nirnberške presude Generalna skupština OUN je 9. decembra 1948. godine donijela Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (koja je stupila na snagu 12. januara 1951. godine)⁴⁵. Ova konvencija u članu 2 definiše zločin genocida kao djelo izvršeno sa namjerom da se potpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa: 1) ubistvom članova grupe, 2) nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda članovima grupe, 3) namjernim podvrgavanjem članova grupe takvim uslovima života koji bi trebalo da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog uništenja, 4) nametanjem takvih mjera kojima se želi spriječiti rađanje u okviru grupe i 5) prisilnim premeštanjem djece iz svoje grupe u drugu grupu. U članu 3 Konvencija, dalje, predviđa kao kažnjivo ne samo djelo genocida, već i: a) zavjeru da se izvrši genocid, b) neposredno i javno podsticanje da se izvrši genocid, c) pokušaj da se izvrši genocid i d) saučesništvo u genocidu⁴⁶.

Genocid i Statut Haškog tribunala

Rezolucijom Savjeta bezbjednosti OUN broj 827 od 25. maja 1993. godine usvojen je Statut Međunarodnog tribunala za gonjenje lica odgovornih za ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava izvršene na teritoriji bivše SFRJ počev od 1991. godine. Ovaj statut (poznat kao Statut „Haškog tribunala“)⁴⁷ poznaje četiri vrste međunarodnih krivičnih djela. To su: a) teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, b) kršenje

⁴⁴ Vidi Prljeta Lj., (1992), op.cit., str. 47-53.

⁴⁵ Vidi Petrović, B., Bisić, M., Perić, V. (2011), Međunarodno kazneno sudovanje, Sarajevo, str. 284-286.

⁴⁶ U pravnoj teoriji se, stoga, ističe da se ovom inkriminacijom kažnjavaju samo različiti oblici izvršenja biološkog i fizičkog genocida (Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004), Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje: Obod, str. 1021).

⁴⁷ Vidi Jovašević D., (2011), op.cit. 256-258.

zakona i običaja ratovanja, c) genocid i d) zločini protiv čovječnosti⁴⁸. Učiniocu ovih krivičnih djela od strane Tribunala se može, prema članu 24, izreći samo jedna vrsta kazne, i to kazna zatvora u trajanju prema opštoj praksi sudova u Jugoslaviji, pri čemu je sudsko vijeće obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog djela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu međunarodnog krivičnog djela mogu izreći i sljedeće sankcije: a) povraćaj imovine njihovim pravim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom djelatnošću⁴⁹.

Najteže krivično djelo današnjice „zločin nad zločinima“ - genocid⁵⁰ je predviđeno u članu 4 Statuta Haškog tribunala. Ovo djelo se sastoji u namjernom⁵¹ uništenju, u cjelini ili djelimično, nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Presuda Međunarodnog suda pravde u sporu Bosne i Hercegovine protiv Srbije (paragraf 194) nije prihvatila negativan pojam „zaštićene grupe“ koju je tužba navela kao „nesrpska nacionalna, etnička ili vjerska grupa u okviru Bosne i Hercegovine koja se, međutim, ne ograničava samo na tu teritoriju u koju je posebno uključeno muslimansko stanovništvo“, budući da Konvencija o genocidu izričito propisuje „pozitivnu definiciju“ grupe.

Praksa Haškog tribunala nije prihvatila ekstenzivno tumačenje pojma genocida koje bi uključivalo namjeru uništenja nacionalnog, jezičkog, vjerskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta grupe, a bez njenog fizičkog uništenja⁵². No, i pored toga, u presudi generalu Radislavu Krstiću, komandantu Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske (koji je osuđen za saučesništvo u genocidu u Srebrenici) se, pored fizičkog ili biološkog uništenja grupe, govori i o „kulturnoj i socijalnoj destrukciji grupe. Tako, Pretresno vijeće ističe da su tamo gde je na djelu fizičko ili biološko uništenje često prisutni istovremeni napadi na kulturnu i vjersku baštinu, kao i na simbole ciljane grupe, napadi koji se sa punim pravom mogu smatrati dokazom namjere da se grupa fizički uništi (smišljeno razaranje džamija i kuća koje pripadaju određenoj skupini“.

Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog djela da je u navedenoj namjeri preduzeta jedna od sljedećih, više alternativno predviđenih radnji⁵³:

(1) ubijanje članova određene grupe,

(2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe,

(3) namjerno smještanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, djelimičnog ili potpunog uništenja. U praksi Haškog tribunala ovaj oblik genocida je izvršavan sljedećim djelatnostima: a) držanjem zatvorenika u zagušljivim i

⁴⁸ Jovašević D., (2002), op.cit, str. 14.

⁴⁹ Vidi Džouns, DŽ., Pauls, S. (2005), Međunarodna krivična praksa, Sarajevo, str. 131-147.

⁵⁰ Vidi Lukšić, B. (2001). Genocide and command responsibility. Split: Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, (4), str. 283-291.

⁵¹ Presuda u slučaju primjene Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida u predmetu Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore od 26. februara 2007. godine.

⁵² Ivanišević, B., Ilić, G., Višnjić, T., Janjić, V. (2007), Vodič kroz Haški tribunal, Beograd, str. 65.

⁵³ Vidi Džouns, DŽ., Pauls, S. (2005), op.cit., str.143-147.

prenatranim prostorijama, b) spavanje zatvorenika na podu i bez ćebadi, c) uskraćivanje zatvorenicima hrane i vode, d) davanje zatvorenicima nečiste vode koja bi prouzrokovala njihovo obolijevanje, e) uskraćivanje lijekova zatvorenicima, f) neukazivanje ljekarske pomoći zatvorenicima i g) izlaganje zatvorenika napornom radu,

(4) sprovođenje mjera sa namjerom da se spriječi rađanje unutar grupe i

(5) namjerno premještanje djece jedne grupe u drugu grupu.

Genocidna namjera je najznačajnija karakteristika krivičnog djela genocida. Ona se mora odnositi na uništenje značajnog dijela grupe. Taj značajan dio je dovoljno „značajan“ da utiče na grupu⁵⁴ u cjelini. Ovaj kvantitativni kriterijum je dopunjen i mogućnostima koje su izvršiocu ovog krivičnog djela stajale na raspolaganju, pa se tako ova namjera dokazuje i kada je ona ispoljena samo u odnosu na grupu u okviru ograničenog geografskog područja. I konačno, genocidna namjera uzima u obzir i kvalitativne odlike napadnutog dijela grupe, dozvoljavajući mogućnost da se kao suštinski dio ukupne grupe kvalifikuje onaj dio koji predstavlja njen simbol ili je bitan za njen opstanak. Tako Piter Drost, povodom presude generalu Krstiću, ističe da „nije neophodno imati namjeru da se ostvari potpuno zatiranje grupe u svakom kutku zemljine kugle. Zločin genocida svojom prirodom zahtijeva namjeru da se uništi barem znatan dio određene grupe“.

Postojanje genocidne namjere u dosadašnjoj praksi Haškog tribunala je utvrđivano putem sljedećih kriterijuma:

(a) opšti kontekst koji obuhvata sljedeće elemente: 1) širina i rasprostranjenost izvršenih djela, 2) šira politička doktrina iz koje su djela proizlazila, 3) obim ostvarenih ili pokušanih djela, 4) metodičnost u planiranju ubijanja, 5) sistematičnost ubijanja i uklanjanja leševa, 6) diskriminatorski karakter djela i 7) diskriminatorska namjera optuženog,

(b) izvršenje drugih krivičnih djela sistematski usmjerenih protiv iste grupe,

(c) broj počinjenih zločina,

(d) sistematsko usmjeravanje na civile zbog njihove pripadnosti određenoj grupi,

(e) ponavljanje destruktivnih i diskriminatorških djela.

⁵⁴ Genocid prema konkretnom objektu može biti nacionalni ili etnički genocid ili etnocid, ako je taj objekt nacionalna ili etnička skupina. O rasnom genocidu radi se ako je radnja usmjerena na određenu rasnu grupu ili na više takvih grupa. Vjerski genocid je usmjeren na pripadnike određene vjerske grupe ili više takvih grupa. Skupina (grupa) se ne određuje prema objektivnom, statičkom kriterijumu, već je za pojmovno određene grupe i prema shvatanjima ad hoc tribunala odlučujuće kako njene pripadnike subjektivno doživljava učinilac djela (Degan V.Đ., Pavišić B., (2005), op.cit., str. 230). U pravnoj teoriji se ističe nedostatak ovakvih definicija genocida po kojima on ne obuhvata kulturni genocid u smislu uništavanja jezika i kulture određene grupe (vidi Cassese A., (2005), str. 111-113).

Nasuprot tome, Komisija za međunarodno pravo OUN 1996. godine smatra da „uništenje označava materijalno uništenje grupe fizičkim ili biološkim putem, a ne uništavanje nacionalnog jezičkog, vjerskog, kulturnog ili drugog identiteta grupe. Nacionalni ili vjerski, rasni ili etnički elemenat nisu uzeti u obzir pri definiciji riječi - uništenje koja mora da se shvati samo u svom materijalnom, fizičkom ili biološkom značenju“.

Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida smatraju se i sljedeće: a) učešće u zavjeri radi vršenja genocida, b) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), c) pokušaj vršenja genocida kao i d) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

Genocid i Statut Tribunala za Ruandu

Ista međunarodna krivična djela, kao i Statut Haškog tribunala, sa identičnim obilježjima i karakteristikama poznaje i Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu. Rezolucijom Savjeta bezbjednosti OUN broj 955 od 8. novembra 1994. godine usvojen je Statut Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu. Ovaj tribunal je nadležan za kažnjavanje lica koja su odgovorna za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja su izvršena na teritoriji Ruande, kao i njenih građana koja su izvršila takva djela na području susjednih država u toku 1994. godine. S obzirom na to da se prema pravnoj kvalifikaciji Savjeta bezbjednosti OUN ovdje nije radilo o međunarodnom oružanom sukobu, ovaj tribunal i nije nadležan za krivično djelo koje se sastoji u „teškom kršenju Ženevskih konvencija iz 1949. godine“, kao ni za „kršenje zakona i običaja rata“. Naime, ovaj statut poznaje tri vrste međunarodnih krivičnih djela. To su: 1) genocid (član 2), 2) zločin protiv čovječnosti (član 3) i 3) zločin koji se sastoji u teškom kršenju člana 3 Ženevskih konvencija i Drugog dopunskog protokola iz 1977. godine (član 4).

Učiniocu ovih krivičnih djela od strane Tribunala se može izreći samo jedna vrsta krivične sankcije, i to kazna zatvora koja se može javiti u dva oblika, i to kao: 1) kazna doživotnog zatvora i 2) kazna zatvora u vremenski određenom trajanju. Pri odmjerenju kazne učiniocu međunarodnog krivičnog djela, sudsko vijeće Tribunala za Ruandu je obavezno da uzme u obzir težinu izvršenog krivičnog djela (objektivne okolnosti) i lična svojstva optuženog (subjektivne okolnosti). Uz kaznu se učiniocu djela mogu izreći i dvije mjere, i to: a) povraćaj imovine njihovim prvim vlasnicima (restitucija) i b) oduzimanje dobiti koja je pribavljena kriminalnom djelatnošću.

Najteže krivično djelo današnjice - genocid je predviđeno u članu 2 Statuta Tribunala za Ruandu. Ono se sastoji u namjernom uništenju⁵⁵ u cjelini ili djelimično nacionalne, etničke, rasne ili religiozne grupe. Pojam grupe je, pored genocidne namjere, najsporniji elemenat ovog zločina.

Ovaj tribunal je u predmetu *Rutaganda* istakao da se „pojmovi nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe⁵⁶ veoma široko izučavaju i da, za sada, ne postoje opšteprihvaćene

⁵⁵ Uništenje grupe znači fizičku destrukciju, a ne destrukciju njenog kulturnog bića.

⁵⁶ Nacionalnu grupu čini grupa ljudi koji osjećaju da dijele pravnu vezu zajedničkog državljanstva popraćenu recipročnim pravima i obavezama. Etničku grupu čine članovi koje veže zajednički jezik i kultura; rasna grupa je, pak, grupa zasnovana na nasljednim fizičkim obilježjima koja se

definicije. Svaki od tih pojmova se mora procjenjivati u svjetlu konkretnog političkog, socijalnog i kulturnog miljea. Pretresno vijeće smatra da je pripadnost grupi prije subjektivni, nego objektivni pojam. Izvršilac genocida shvata žrtvu kao nekoga ko je predodređen za uništenje⁵⁷. U nekim slučajevima čak žrtva sama sebe vidi kao pripadnika takve grupe“.

Isti Tribunal u predmetu *Akaješu* pod grupom smatra „grupe stvorene na stabilnim osnovama i sa stalnim članovima, predodređenim rođenjem, isključujući mobilnije grupe kojima se pojedinci dobrovoljno pridružuju kao što su političke ili ekonomske grupe. Zbog toga je zajednički kriterijum za grupe to što njeni članovi ne osporavaju pripadnost grupi kojoj pripadaju automatski rođenjem, pripadnost koja je stalna i često se ne može izmijeniti“. Tribunal u predmetima *Kajišema* i *Ruzindana* definiše sljedeće grupe: a) etnička grupa je ona čije pripadnike vezuje zajednički jezik i kultura i grupa koja se prepoznaje kao takva (samoidentifikacija) ili grupa koju kao takvu identifikuju drugi, uključujući izvršioce zločina (identifikacija drugih), b) rasna grupa se zasniva na nasljednim fizičkim obilježjima i često se povezuje sa pripadnošću nekom geografskom području i c) vjersku grupu označava naziv vjere, način vršenja vjerskih obreda ili grupa koja dijele zajednička vjerska osjećanja“.

Bitno je za postojanje ovog međunarodnog krivičnog djela da je u navedenoj namjeri preduzeta jedna od sljedećih, više alternativno predviđenih radnji: 1) ubijanje članova određene grupe, 2) prouzrokovanje fizičkih ili mentalnih povreda članovima grupe, 3) namjerno smještanje članova grupe u takve uslove života smišljene da dovedu do njenog fizičkog, djelimičnog ili potpunog uništenja, 4) sprovođenje mjera sa namjerom da se spriječi rađanje unutar grupe i 5) namjerno premještanje djece jedne grupe u drugu grupu⁵⁸. Pored neposrednog preduzimanja navedenih radnji (neposredni izvršilac), kao radnje izvršenja genocida smatraju se i sljedeće⁵⁹: 1) učešće u zavjeri radi vršenja genocida, 2) direktno i javno podsticanje na vršenje genocida (podstrekavanje), 3) pokušaj vršenja genocida, kao i 4) saučesništvo u bilo kom obliku u vršenju genocida.

često identifikuje sa određenom geografskom oblašću bez obzira na jezičke, kulturne, nacionalne ili vjerske faktore, dok vjersku grupu čine članovi koji imaju isto vjersko ubjedenje, naziv vjere ili način vršenja vjerskih obreda. Zapravo, pojmovi nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe veoma se široko izučavaju i za sada ne postoje opšte i međunarodno prihvaćene precizne definicije. Svaki od tih pojmova se zato mora procjenjivati u svjetlosti konkretnog političkog, socijalnog i kulturnog miljea.

⁵⁷ Inkriminacija genocida ne traži u objektivnom smislu uništenje neke etničke, odnosno narodne grupe, već samo namjeru da se ona u potpunosti ili djelimično uništi. Djelo mora biti usmjereno protiv jednog ili više lica u svojstvu pripadnika te grupe. Ostalo je, pri tome, neriješeno mogu li se takvim tumačenjem inkriminacije zaštititi i političke grupe koje imaju stabilitet i kontinuitet. Namjera se može dokazivati korištenjem različitih indicija, tako npr. onih koje slijede iz opšteg konteksta i sklopa okolnosti pod kojima je zločin učinjen, te njegove prirode i mjere. (presuda Međunarodnog tribunala za Ruandu u predmetu ICTR-96-4T od 2. septembra 1998. godine).

⁵⁸ Vidi Fabijanić Gagro, F., Škorić, M. (2008). Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, (6), str. 1387-1419.

⁵⁹ Vidi Degan, V.Đ. (2008). Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudovima. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, (1-2), str. 77-95.

Genocid u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine

Krivično pravo Bosne i Hercegovine iz 2003. godine u članu 171 Krivičnog zakona BiH predviđa krivično djelo genocida. Djelo se sastoji u izdavanju naređenja da se vrše ili u vršenju⁶⁰ ubistava, teških tjelesnih ili duševnih povreda, u smišljenom nametanju grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslove koji bi mogli da dovedu do potpunog ili djelimičnog istrebljenja, u uvođenju mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar skupine ljudi i u vršenju prinudnog preseljavanja djece u drugu grupu u cilju (namjeri) da se potpuno ili djelimično istrijebi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva. Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine⁶¹.

Objekt zaštite je čovječnost. Zaštita čovječnosti znači zaštitu osnovnih, fundamentalnih, univerzalnih ljudskih dobara kao što su: život, tjelesni integritet, zdravlje, čast, ugled, dostojanstvo, imovina, osnovna ljudska prava i slobode. Objekt napada je nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao specifična grupa, iako se djelo neposredno izvršava prema pojedincima.

Radnja izvršenja djela se javlja u dva oblika⁶². To su: 1) izdavanje naređenja da se izvrši krivično djelo i 2) neposredno preduzimanje radnje izvršenja konkretnog krivičnog djela. U prvom slučaju djelo je svršeno samim momentom izdavanja naređenja od strane pretpostavljenog političkog ili vojnog rukovodioca da se vrši krivično djelo zabranjeno normama međunarodnog prava. Djelo postoji čim je takvo naređenje izdato, bez obzira na to da li je potčinjeni ili drugo lice postupilo po takvom naređenju ili ga je odbilo. Ovdje je, dakle, podstrekavanje (kao psihološka djelatnost uticanja na volju drugog lica) dobilo karakter samostalne radnje izvršenja. No, djelo se može izvršiti i neposrednim preduzi-

⁶⁰ Vidi Atanacković, D. (1993). Krivična odgovornost za genocid i ratne zločine. Beograd: Zbornik radova SANU „Ratni zločini i zločin genocida 1991-1992. Godine“, str. 321-337; Jovašević, D. (1999). Zločin genocida u međunarodnom i krivičnom pravu. Beograd: Izbor sudske prakse, (5), str. 5-9; Bulajić, M. (2000). NATO zločini u Jugoslaviji - kvalifikacija zločina genocida. Novi Sad: Zbornik radova „Nato agresija na Jugoslaviju“, str. 159-174; Jovašević, D. (2001). Pojam i karakteristike krivičnog djela genocida. Beograd: Sudska praksa, (9-10), str. 59-65; Jovašević, D. (2002). Karakteristike krivičnog djela genocida. Beograd: Vojno djelo, (2-3), str. 80-92; Jovašević, D. (2010). Odgovornost u međunarodnom krivičnom pravu. Podgorica: Perjanik, (22-23), str. 96-108; Jovašević, D. (2010). Sistem međunarodnih krivičnih djela. Beograd: Politička revija, (2), str. 123-146; Jovašević, D., Mitrović, L.J. (2010). Zločin genocida između međunarodnog prava i politike. Banja Luka: Zbornik radova „Kako prevazići govor mržnje i netolerancije“, str. 301-320; Jovašević, D. (2010). Krivična odgovornost i kažnjivost za zločin genocida. Beograd: Pravni život, (9), str. 33-52; Jovašević, D. (2011). Srbija i Haški tribunal. Beograd: Srpska politička misao, (3), str. 321-347; Jovašević, D. (2012). The crime of genocide in theory and practice of criminal law in the Republic of Serbia. Ottawa: War and peace, (8), p. 5-16; Jovašević, D. (2014). Pravno-političke dileme u definisanju genocida. Beograd: Politička revija, (2), str. 91-115.

⁶¹ Službeni vesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ broj 2/50 i Službeni list FNRJ broj 56/50.

⁶² Vidi Karčić, F. (2007). Krivičnopravna zabrana poricanja genocida - komparativna perspektiva. Sarajevo: Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, (50), str. 289-299; Jovašević, D. (2015). Zločin genocida i diskriminacija grupe. Kosovska Mitrovica: Zbornik radova „Pravni sistem i zaštita od diskriminacije“, str. 37-58.

manjem sljedećih radnji⁶³: (1) ubijanje, nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda članova nacionalne, etničke, rasne i vjerske grupe, (2) smišljeno nametanje grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji bi mogli da vode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja (npr. sistematsko izgladnjavanje, življenje u nehygienjskim uslovima ili uslovima nepodnošljive hladnoće, vrućine ili vlažnosti, uskraćivanje zdravstvene pomoći itd), (3) uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar grupe ljudi (npr. sterilizacija, kastracija, onemogućavanje zaključivanja braka, odnosno uspostavljanja kontakta između muškaraca i žena itd) i (4) prisilno preseljavanje djece iz svoje u u drugu sgrupu⁶⁴.

Za postojanje ovog djela potrebno je da je naređivanje da se vrši ili neposredno vršenje jedne ili više navedenih djelatnosti preduzeto u namjeri da se određena nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa u potpunosti ili djelimično istrijebi (uništi). Ova „genocidna namjera“ mora da postoji na strani učinioca u vrijeme preduzimanja radnje izvršenja, bez obzira na to da li je ona u konkretnom slučaju i ostvarena. Posljedica djela je ugrožavanje opstanka određene nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe. Ona se ostvaruje nastupanjem manjeg ili većeg broja pojedinačnih posljedica povrede (života, tjelesnog integriteta, ploda) i ugrožavanja (stavljanjem grupe u nepodnošljive uslove života). Broj prouzrokovanja nije od značaja za postojanje djela, pa jedno djelo postoji bez obzira na broj pojedinačno preduzetih radnji izvršenja i broj konkretno nastupjelih posljedica⁶⁵.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice potreban je direktni umišljaj koji kvalifikuje navedena namjera.

Za ovo je djelo propisana kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

ZAKLJUČAK

Međunarodno krivično pravo, kao sistem pravnih propisa sadržanih u aktima međunarodne zajednice i krivičnom zakonodavstvu pojedinih država, predviđa krivičnu odgovornost i kažnjivost za međunarodna krivična djela. To su djela kojima se krše ratni zakoni i običaji rata (međunarodno humanitarno pravo), kojima se povrjeđuje ili ugrožava mir među narodima i bezbjednost čovječanstva. Za ova djela propisane su najteže vrste i mjere kazni koje uopšte poznaje krivično zakonodavstvo danas. Za učinioce ovih djela u određenim slučajevima primarna je nadležnost međunarodnih sudskih (nacionalnih) organa kao što su, npr. tokijski i nirnberški sud, Haški tribunal, Tribunal za Ruandu, Rimski sud itd.

Među međunarodnim krivičnim djelima se, po svom značaju, prirodi i karakteru, izdvaja zločin nad zločinima. To je zločin genocida. Djelo genocida se sastoji u izdavanju naređenja da se vrše ili u vršenju: ubistava, teške povrede tijela ili teškog narušavanja

⁶³ Vidi Despot, M. (1978). Novi pristup problemima međunarodnog humanitarnog prava. Sarajevo: Pregled, (1), str. 85-92.

⁶⁴ Vidi Saltaga, F. (2007), O nekim aspektima genocida. Sarajevo: Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, (50), str. 449-463.

⁶⁵ Vidi Jovašević, D. (2011). Zločin genocida u teoriji i praksi – međunarodno i domaće krivično pravo. Beograd: Vojno djelo, (1), str. 70-87

fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupe ljudi ili u stavljanju članova grupe u takve životne uslove koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja ili u primjeni mjera kojima se sprečava rađanja između pripadnika grupe ili u prinudnom preseljavanju djece u drugu grupu, a u namjeri da se potpuno ili djelimično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa ljudi.

Ovo djelo označava ubijanje roda, odnosno plemena. Rezolucijom Generalne skupštine OUN broj 96/I od 11. decembra 1946. godine genocid je proglašen za „međunarodno krivično djelo koje je su suprotnosti sa duhom i ciljevima OUN i koje civilizovani svijet osuđuje“. Iako se pojavio kao „podvrsta zločina protiv čovječnosti“, genocid je ubrzo dobio autonoman status i sadržinu kao jedno od najtežih krivičnih djela današnjice.

Genocid kao međunarodno krivično djelo određuju tri elementa: a) objektivni sastojak - *actus reus*, b) subjektivni sastojak - *mens rea* i c) objekt djela - skupina ili grupa - žrtva. Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine koja u članu 2 određuje pojam i elemente ovog međunarodnog krivičnog djela. U zakonodavstvu, teoriji i praksi ovaj izraz ima šire tumačenje. Naime, pod ovim izrazom se podrazumijeva ne samo ubijanje, već uništenje, na bilo koji način, određene grupe koja čini jednu povezanu cjelinu na nacionalnoj, etničkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.

LITERATURA:

- Ascencio, H., Decaux, E., Pellet, A. (2000). *Droit international penal*. Paris.
- Atanacković, D. (1993). *Krivična odgovornost za genocid i ratne zločine*. Beograd: Zbornik radova SANU, „Ratni zločini i zločin genocida 1991-1992. godine“
- Avramov, S. (2008). *Genocid u Jugoslaviji 1941-1945-1991., Drugi dio*. Beograd.
- Bassiouni, C.M. (2000). *A manual on international humanitarian law and arms control agreements*. Ardsley.
- Bassiouni, M.C. (2002). *Introduction au droit pénal international*. Bruxelles.
- Bassiouni, M.C. (2003). *Introduction to International Criminal Law*. New York
- Bulajić, M. (2000). *NATO zločini u Jugoslaviji - kvalifikacija zločina genocida*. Novi Sad: Zbornik radova „Nato agresija na Jugoslaviju“
- Cassese, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd.
- Dahm, G. (1956). *Zur Problematik des Volkerstrafrechts*. Göttingen.
- Degan, V.Đ. (2008). *Zločin genocida pred međunarodnim krivičnim sudištima*. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, (1-2)
- Degan, V.Đ., Pavišić, B. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Zagreb.
- Degan, V.Đ., Pavišić, B., Beširević, V. (2013). *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*. Beograd.
- Despot, M. (1978). *Novi pristup problemima međunarodnog humanitarnog prava*. Sarajevo: Pregled, (1)
- Dimitrijević, V., Račić, O., Đerić, V., Papić, T., Petrović, B., Obradović, S. (2007). *Osnovi međunarodnog javnog prava*. Beograd.
- Dinstein, Y., Tabory, M. (1996). *War Crimes in International Law*. Dordrecht.
- Džouns, DŽ., Pauls, S. (2005). *Međunarodna krivična praksa*. Sarajevo.
- Đurđić, V., Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, Posebni dio*. Beograd: Nomos

- Fabijanić Gagro, F., Škorić, M. (2008). *Zločin genocida u praksi međunarodnih ad hoc tribunala*. Zagreb: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, (6)
- Ignjatović, A. (1996). *Genocid u međunarodnom i nacionalnom krivičnom pravu*. Beograd.
- Ivanišević, B., Ilić, G., Višnjić, T., Janjić, V. (2007). *Vodič kroz Haški tribunal*. Beograd
- Jovašević, D. (1999). *Zločin genocida u međunarodnom i krivičnom pravu*. Beograd: Izbor sudske prakse, (5)
- Jovašević, D. (2001). *Pojam i karakteristike krivičnog djela genocida*. Beograd: Sudska praksa, (9-10)
- Jovašević, D. (2002). *Karakteristike krivičnog djela genocida*. Beograd: Vojno djelo, (2-3)
- Jovašević, D. (2002). *Komentar Krivičnog zakona Republike Srbije sa sudskom praksom*. Beograd: Nomos.
- Jovašević, D. (2010). *Odgovornost u međunarodnom krivičnom pravu*. Podgorica: Perjanik, (22-23)
- Jovašević, D. (2010). *Krivična odgovornost i kažnjivost za zločin genocida*. Beograd: Pravni život, (9)
- Jovašević, D. (2010). *Međunarodna krivična djela – odgovornost i kažnjivost*. Niš
- Jovašević, D. (2010). *Sistem međunarodnih krivičnih djela*. Beograd: Politička revija, (2)
- Jovašević, D. (2011). *Međunarodno krivično pravo*. Niš
- Jovašević, D. (2011). *Srbija i Haški tribunal*. Beograd: Srpska politička misao, (3)
- Jovašević, D. (2011). *Zločin genocida u teoriji i praksi – međunarodno i domaće krivično pravo*. Beograd: Vojno djelo, (1)
- Jovašević, D. (2012). *The crime of genocide in theory and practice of criminal law in the Republic of Serbia*. Ottawa: War and peace, (8)
- Jovašević, D. (2014). *Pravno-političke dileme u definisanju genocida*. Beograd: Politička revija, (2)
- Jovašević, D. (2015). *Zločin genocida i diskriminacija grupe*. Kosovska Mitrovica: Zbornik radova „Pravni sistem i zaštita od diskriminacije“
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2015). *Međunarodno krivično pravo*. Banja Luka.
- Jovašević, D., Mitrović, L.J. (2010). *Zločin genocida između međunarodnog prava i politike*. Banja Luka: Zbornik radova „Kako prevazići govor mržnje i netolerancije“
- Karčić, F. (2007). *Krivičnopravna zabrana poricanja genocida - komparativna perspektiva*. Sarajevo: Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, (50)
- Kareklas, S.E. (2009). *Priručnik za krivično pravo Evropske unije*. Beograd: Institut za uporedno pravo i Mladi pravnici.
- Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. (2004). *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*. Cetinje: Obod.
- Lukšić, B. (2001). *Genocide and command responsibility*. Split: Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, (4)
- Marković, M. (1972). *Međunarodna krivična djela i razvoj međunarodnog krivičnog prava*. Beograd: Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, (1)
- Marković, M. (1973). *Nirnberško suđenje - primjena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu*. Beograd: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, (2)
- Milojević, M. (1969). *Obaveza kažnjavanja za međunarodna krivična djela*. Beograd: Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo, (2)
- Nirnberška presuda (1948), Beograd
- Novoselec, P. (2004). *Opšti dio krivičnog prava*. Zagreb.
- Pavišić, B. (2006). *Kazneno pravo Vijeća Evrope*. Zagreb: Tehnička knjiga.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb.
- Pella, V.V. (1933). *La Protection de la paix par le droit interne*. Paris.
- Petrović, B., Bisić, M., Perić, V. (2011). *Međunarodno kazneno sudovanje*. Sarajevo.

- Petrović, B., Jovašević, D. (2010). *Međunarodno krivično pravo*. Sarajevo.
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2015). *Krivično pravo 1*. Sarajevo.
- Prljeta, LJ. (1992). *Zločin protiv čovječnosti i međunarodnog prava*. Beograd
- Radojković, M. (1973). *Međunarodna zajednica i krivična odgovornost u doba oružanih sukoba*. Beograd: Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, (2)
- Radulović, D. (1999). *Međunarodno krivično pravo*. Podgorica
- Saltaga, F. (2007), *O nekim aspektima genocida*. Sarajevo: Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, (50)
- Simić, I., Trešnjev, A. (2010), *Krivični zakonik s kraćim komentarom*. Beograd: Ing pro.
- Stojanović, Z. (2000),. *Krivično pravo, Opšti dio*. Beograd.
- Škulić, M. (2006). *Pojam međunarodnog krivičnog djela*. Tara: Zbornik radova „Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i nacionalnih sudova“,
- Turković, K., et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Vasiljević, V. (1977). *Vraćanje jednom raskršću međunarodnog krivičnog prava*. Beograd: Jugoslovenska revija za međunarodno pravo, (3)

Prof. Dragan Jovašević Ph.D

Full Professor, Faculty at Law, University of Niš, e-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

Assist. Prof. Marina Simović

Assistant professor Faculty of Law University „Apeiron“ Banja Luka and Secretary of the Ombudsman for Children of Republic of Srpska, e-mail: marina.simovic@gmail.com

Crime of Genocide - International Legislation and Legislation of Bosnia and Herzegovina

Abstract: Both international and national criminal legislation, considers genocide as particularly severe and socially dangerous criminal offence (crime). It is the worst form of violation of the right to life and existence of entire human groups - national, racial, religious or ethnic. This is the crime of crimes and is considered to be the most severe crime of today. In the strict sense, this is an international crime which by giving orders or taking immediate actions fully or partially destroys an entire human group. Therefore, after the World War II, on the basis of international documents adopted within the framework of the organization of UN, all modern countries included genocide in their national legislations (basic or special) as the most severe crime threatened by the most severe types and measures of sanctions. A similar situation exists in Bosnia and Herzegovina as well. However, this crime is known to numerous international documents establishing primary jurisdiction of international (permanent or temporary - *ad hoc*) military or civilian courts.

Key words: genocide, Bosnia and Herzegovina, criminal offence, crime, international criminal legislation.